

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 338.43

JEL Classification: I23, I25, O35

*Семів Л.К.,
д-р екон. наук, проф., проф. кафедри менеджменту
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Львівський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СВІТЛІ КОНЦЕПЦІЇ «ТРИКУТНИК ЗНАНЬ»

Постановка проблеми. Провідне місце у положеннях світових концепцій та теоріях постіндустріалізму, українських програмних документах посідає ідея, що знання, інтелект стають визначальним чинником прогресивного розвитку суспільств. Останні для свого інституціонального оформлення потребують реалізації трьох пріоритетних видів діяльності: науки, освіти та наукоємного виробництва. Нині в наукових колах мовиться, що «ідея економіки, заснованої на знаннях, рушійною силою котрої є інновації, в українському суспільстві була значною мірою дискредитована через неефективні та непослідовні дії влади й анонсування заходів, які так і не було втілено в життя» [1, с. 8]. Постійні реорганізації органів державної влади, які відповідали за реалізацію науково-технічної та інноваційної політики, відсутність збалансованості, узгодженості між інноваційною, технологічною та промисловою політиками тощо вказує на відхід держави від інноваційної політики, що засвідчує наявність нагромаджених проблем у практиці впровадження соціальної відповідальності (СВ) у ці сфери.

Для того, щоб остаточно не втратити реальні та потенційні ресурсні можливості для інноваційного розвитку, подолати кризові явища в освітній науці України, необхідно перейти до моделі соціально-економічного розвитку економіки країни на базі знань та активізувати у цих сферах механізм СВ. Зрозуміло, це можливо зробити через підвищення ролі соціально відповідальної держави, її інститутів та державних службовців за розробку перспективної моделі економічного розвитку України, за реалізацію внутрішньої та зовнішньої соціально-економічної політики держави.

На сьогодні відсутня чітка стратегія використання та розвитку науково-технічного потенціалу країни, яка мала би відповідати європейським принципам; несформоване і потребує вдосконалення законодавче поле для ефективного функціонування національної та регіональної інноваційних систем, що вивисує значення СВ державних інститутів за розробку чіткої стратегії інноваційного розвитку. Узгодження наукових досліджень з потребами практичної діяльності господарюючих суб'єктів різних форм власності стає предметом СВ щодо постійної координації якісної підготовки фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО) із запитами українських роботодавців на основі партнерства освіти, науки і бізнесу як важливого інструменту СВ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В переважній більшості сучасних вітчизняних напрацювань з проблематики соціальної відповідальності вчені, дослідники (Г. Бахтіна, О. Брінцева, Т. Бутурлаккіна, О. Грішнова, З. Галушко, М. Дейч, Г. Задорожний, В. Звонар, А. Колот, Е. Коротков, А. Кузнєцова, О. Плахотний, Л. Шевченко, О. Палій, І. Петрова, В. Петух, Т. Смовженко, В. Степаненко, І. Топішко, О. Цимбал, В. Шаповал та ін.) вивчають феномен соціальної відповідальності (СВ) в різних площинах. Червоною ниткою проходять ідеї щодо трактування СВ: як соціально-історичного феномену, проблеми, яка містить в собі світоглядні, ментальні, етичні здобутки суспільства; як важливий соціальний інститут з багаторівневою системою управління на добровільному і довільному порядку дотримання суспільних норм [2, с. 19]; як свідоме виконання обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою у зв'язку із трансформацією системи цінностей, якими володіють окремі громадяни, соціальні групи, інститути, посадові особи органів державної влади і місцевого самоврядування [3]; як механізм формування, підтримки та вдосконалення, який має здійснювати інтегральний соціальний та економічний вплив на соціум, економіку [4]; як самостійний економічний феномен, який передбачає розвиток соціо-економічного розуміння СВ, а саме: її розгляд з позицій економічних мотивів та господарської практики з метою запобігання її перетворення СВ у чергове гасло [5, с. 8]. Поширення СВ у глобалізованому світі та в умовах інтелектуалізації економіки і праці стосується збільшення кола суб'єктів СВ – від відповідальності окремої особи до відповідальності суспільства у глобальному масштабі. Соціально

відповідальна діяльність у широкому значенні є універсальною формою взаємозв'язку суб'єктів економіки: суспільства, держави, її окремих органів, а також формою їх спроможності оцінити наслідки своєї діяльності для суспільного розвитку. В нових умовах на часі необхідним є розроблення теоретико-методологічних основ нового формату СВ, параметри якого визначають ціннісні орієнтири інноваційного розвитку. Новий формат СВ стає невіддільним від виробництва, розподілу і використання знань та інновацій.

Постановка завдання. Метою статті є: розкрити бачення ролі механізму СВ у досягненні цілей інноваційного розвитку; визначити елементи СВ, інтелектуальні, організаційні ресурси, які мають бути задіяні для формування і функціонування різнорівневої, відкритої системи узгоджених взаємовідносин між суб'єктами з приводу виконання взаємних вимог у «трикутнику знань».

Виклад основного матеріалу дослідження. Перспективи розвитку українського суспільства та економіки, які пов'язуються із інноваційною чи знаннєвою економікою, вимагають поглибленого вивчення феномену СВ відповідно до трансформаційних змін в соціумі та економіці, з'ясування особливостей, пріоритетності ціннісних установок суб'єктів СВ, нових механізмів використання у практичній діяльності (наприклад, національної та регіональних інноваційних систем).

Реалізація Україною задекларованої стратегії інноваційного розвитку має супроводжуватися зміною формату СВ різними суб'єктами: з традиційних компетентностей і відповідальностей, характерних для української індустріальної економіки, на оновлений, розширений спектр відповідальності (базується на сповідванні нових цінностей, властивих знаннєвому суспільству), необхідних для подолання ризиків і небезпек при використанні принципово нових, більш прогресивних технологій.

Функціонування загальноєвропейського простору вищої освіти (EHEA) та загальноєвропейського простору наукових досліджень (ERA), реалізація українських стратегічних документів (Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, Концепція розвитку національної інноваційної системи, ін.) базуються на концепції «трикутника знань». Для України це означає: через сформованість корпусу спеціалістів досягти високої результативності функціонування економічних систем країни, регіонів; реалізувати стратегічні вектори національного та регіонального розвитку; подолати наслідки фінансово-економічної кризи, стати конкурентоспроможною країною на світовому і європейському рівні. У досягненні цих цілей важлива роль і значення належить механізму СВ, його складовим, суб'єктам, рівням, інтелектуальним, організаційно-фінансовим ресурсам, які мають бути задіяні для формування і функціонування різнорівневої, відкритої системи узгоджених взаємовідносин між суб'єктами з приводу виконання взаємних вимог у «трикутнику знань». Оскільки СВ стосується не лише людини, але й суспільства, держави, усіх суб'єктів економічної та соціальної діяльності (бізнес, організації, громадські об'єднання), тому для реалізації ідеї «трикутника знань» в Україні має бути тверда державна політика, суспільна підтримка, ефективні заходи із стимулювання традиційного виробництва знань та допомога у створенні конкурентоспроможної продукції всіма елементами (партнерами) трикутника.

В останні роки українськими вченими та практиками розроблено теоретичні та прикладні аспекти СВ в розрізі основних складових «трикутника знань». Щодо СВ у системі вищої освіти, зокрема університетів, то ця наукова проблема висвітлювалась у працях Бахтіної Г., Грішнєвої О., Згуровського М., Квіта М., Колота А., Ушакової Н. та ін.

Напрямки модернізації університетів, університетської освіти упродовж останніх десятиліть перебувають в епіцентрі уваги світової спільноти, Європейської комісії, державних органів влади. З точки зору реалізації концептуальної парадигми економіки знань, університет формує системну науково-освітню підготовку майбутнього фахівця в середовищі інноваційного мислення (поєднання фундаментальної освіти з науково-дослідною діяльністю). Завдяки цьому генерується нова якісна характеристика інтелектуального та трудового потенціалів суспільства, що вибудована на принципах знаннєвого суспільства. Зазначені зміни не можуть не торкнутися і сфери СВ, в якій підлягають трансформації ціннісні аспекти й відповідне законодавче забезпечення.

В процесі виконання університетами нової статусної ролі в їх багатогранній діяльності змінюються принципи взаємовідносин із урядовими, громадськими та приватними організаціями, а відтак зростає роль механізму СВ. В сучасну добу зростає СВ університетів за формування висококваліфікованих професійних кадрів, які створюють нові знання, постійно їх оновлюють і нагромаджують, володіють вмінням визначати напрями наукового пошуку, проводять наукові дослідження, беруть активну участь в обміні (міжнародному та всеукраїнському) інформацією, знаннями, впроваджують їх у виробництво. Через залучення механізму СВ, яка відображає взаємозалежності соціальних суб'єктів, що займають різні статусні позиції в соціальній ієрархії та виступає мотиваційним та обмежувальним чинником їх діяльності [4, с. 137], елементи трикутника знань отримують нові імпульси та перспективи для свого розвитку. Соціально відповідальні дії сучасних університетів по ланцюжку причинно-наслідкових дій сприятимуть підвищенню якості усіх інших видів діяльності в наступних елементах трикутника знань.

Аналіз схеми соціальних відносин по елементах знаннєвого трикутника дозволяє стверджувати, що реалізований у вищій освіті інтелектуальний потенціал через механізм СВ отримує відповідне

інтелектуальне наповнення та збагачення в інших вершинах: «наукові дослідження» (наука в університетах) та «інновації, виробництво» (упровадження наукових досліджень у виробництво). Із схеми трикутника впливає, що економіка, заснована на знаннях, отримує новий вектор розвитку, започатковує феномен інтелектуального підприємництва (формування і розвиток таких «правил гри», відповідно до яких відбувається взаємодія суб'єктів безперервного відтворення інтелектуальних ресурсів економіки та суспільства і суб'єктів інтелектуального підприємства» [4]). Тож формування системи «освіта – наука – виробництво» в інноваційних умовах зумовлює багатократне відтворення соціально відповідальних взаємодій (кожного разу на якісно новому рівні); соціально відповідальну поведінку всіх суб'єктів трикутника знань: соціуму загалом, бізнесу, державних органів влади різних рівнів, громадських організацій, окремих особистостей; визначення місця в системі цінностей знаннєвого суспільства та економіки.

Тільки за умови дотримання принципу СВ суб'єкти «трикутника знань» зможуть діяти об'єднано, злагоджено, соціально відповідально. Суб'єкти трикутника, здійснюючи свою освітньо-наукову діяльність, яка базується на домінуванні цінностей суспільства знань та новітніх ключових принципах діяльності університетів, взаємодіють через спільні точки (сфери чи поля) дотику, перетину і взаємодій. У випадку злагоджених, соціально відповідальних взаємодій формується спільна область перетину зазначених дій, розмір якої визначає ефективність розвитку кожного елемента «трикутника знань» і відтворювального процесу у знаннєвій економіці загалом (рис. 1).

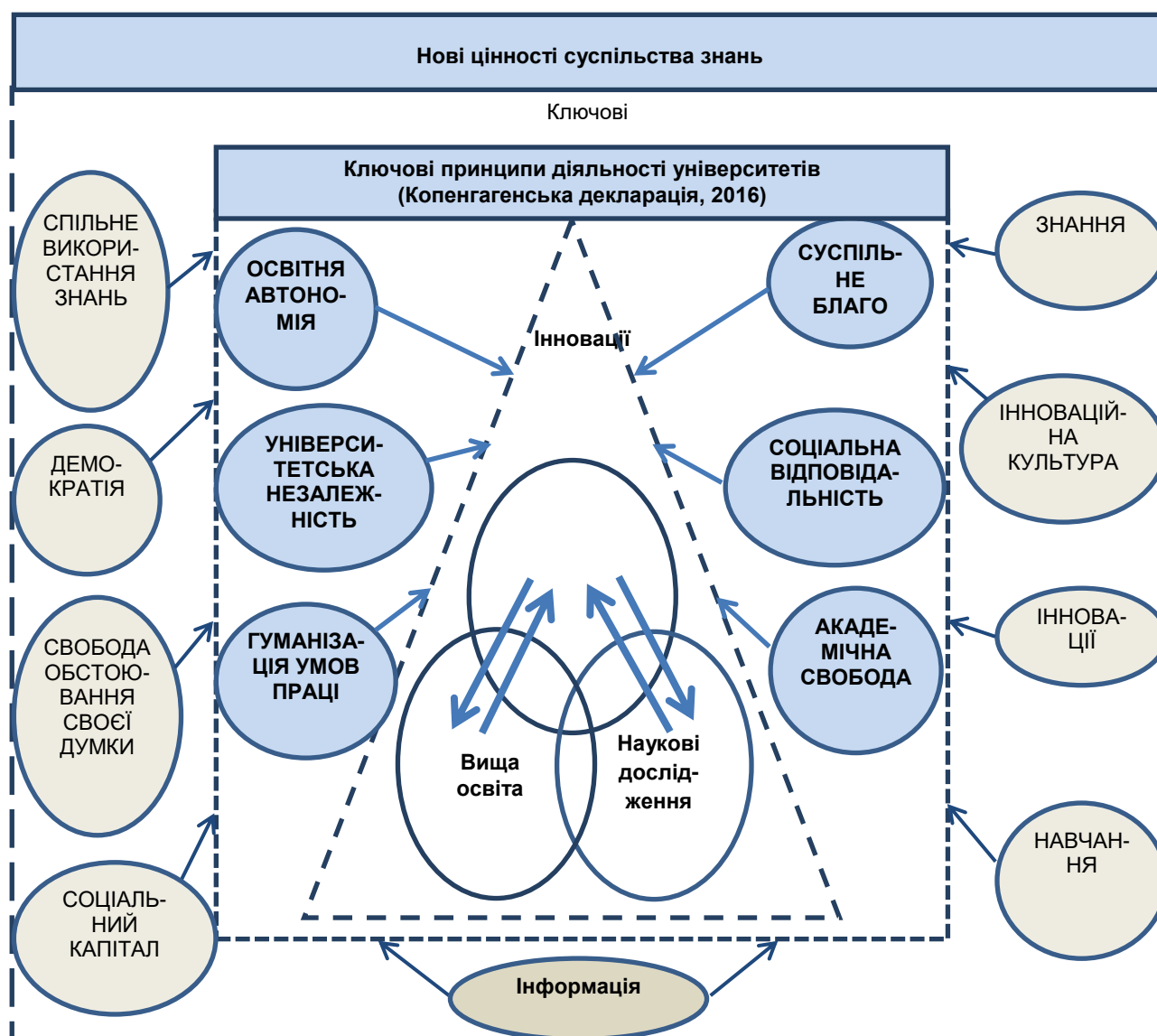

Рис.1. Інтеграційні процеси в системі «трикутника знань» у світлі нових цінностей суспільства знань та ключових принципів діяльності університетів (за Копенгагенською декларацією, 2016)

Джерело: складено автором

В інноваційній моделі економіки діяльність та взаємодії між суб'єктами в моделі «трикутника знань» здійснюється на основі нових знанневих цінностей та головних принципів роботи університетів в новітню добу. Керуючись у своїй освітній, науковій, міжнародній діяльності зазначеними цінностями та принципами, університети розширюють предметне поле СВ, а саме: зростає соціально відповідальна поведінка студентства, науково-педагогічних працівників, науковців, керівництва університету, інших інституцій, чия діяльність є дотичною до науково-освітнього процесу в Україні та за її межами.

Описана вище модель є частковим випадком моделі «потрійної спіралі» професора Стенфордського університету Г. Іцковіца, яка базується на «твердженні, що в сучасному суспільстві ядром інноваційної діяльності є університет, який тісно співпрацює з виробництвом (бізнесом), беручи на себе багато функцій його відділень із досліджень і розвитку (R&D), і стає головним центром спрямування (і реалізації) державних зусиль, спрямованих на розвиток інновацій» [6, с. 34].

Соціально відповідальна вища освіта має забезпечити високу якість професійної підготовки працівників, усвідомлення професіоналізму і високої професійної культури, інноваційної за характером, як важливої цінності суспільства. Тобто, мова про високий рівень реалізації не тільки традиційних – навчальної і дослідницької функцій, але і нових – інноваційної і підприємницької. Виконання саме таких функцій закладено в модель інтелектуального підприємництва (R. A. Chervitz), за якою університети є соціально відповідальними за організацію викладацької та науково-дослідної діяльності викладачів, розв'язання соціально-економічних проблем свого регіону та країни в цілому. Завданням університетів є формування у студентів знань про те, як створювати нові знання, використовувати свій інтелектуальний капітал у суспільстві і на користь суспільству, нести відповідальність за здобуття й ефективне застосування й виробництво нових знань [7].

На нашу думку, своєрідним індикатором, що засвідчує рівень соціально відповідальної діяльності українських вишів з метою оптимального використання кадрових, освітніх, наукових ресурсів, є дані про їх місце у 7 підрейтингах щорічного консолідованого рейтингу українських закладів вищої освіти (у 2018 р. охоплює 237 закладів). Детально проаналізувавши в межах кожної підрубрики рейтинги університетів, маємо інформацію для роздумів щодо рівня їх СВ. Оприлюднені у 2017–2018 роках рейтинги: «Топ-200 Україна», «Scopus» та «Бал ЗНО на контракт» використовують різні критерії оцінювання закладів вищої освіти [8]. Так, за інтегрованим індексом діяльності ЗВО рейтингу «ТОП-200 Україна», що містить три комплексні складові: індекси якості науково-педагогічного потенціалу, індекс якості навчання та індекс міжнародного визнання, можна оцінити рівень соціально відповідальної діяльності кожного ЗВО, окремих викладачів-науковців у сфері кадрового забезпечення, якості освіти та міжнародної діяльності. За рейтингом «Scopus» (базується на показниках бази даних Scopus), можна оцінити рівень СВ як професорсько-викладацького складу, так і вишу загалом щодо їх активності у цитуванні наукових статей. Згадані вище індекси також можна використати як інструмент оцінки СВ закладів вищої освіти у сфері наукових досліджень та міжнародної діяльності. Позицію українських вишів у всеукраїнському рейтингу за цими показниками можна тлумачити також як міру соціально відповідальних дій навчальних закладів у вказаних сферах діяльності. Тож діяльність закладів вищої освіти, які є лідерами у консолідованому рейтингу вишів, можна умовно вважати більш соціально відповідальними за зазначеними критеріями порівняно з іншими закладами освіти, які посіли нижчі рейтингові місця.

В умовах переходу до інноваційної моделі економіки підвищення якості навчання означає послідовне упровадження моделі інноваційного типу навчання (на відміну від підтримуючого навчання). Зростає СВ керівництва Міністерства освіти і науки України за: вироблення стратегічного бачення реформ вищої школи (а не лише реформ початкової та середньої школи), визначення шляхів розбудови українських університетів, а саме: їх дійсна автономія; гармонійне, реальне, а не декларативне поєднання науки і освіти; підвищення мобільності науково-педагогічних працівників; підняття престижу гуманітарних наук тощо [9].

В контексті започаткованих реформ вищої освіти та забезпечення належного рівня СВ українських вишів важко перебільшити значення розроблюваного освітньою громадськістю та іншими інститутами проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо зміни системи управління закладами вищої освіти». Проект Закону встановлює зміни у підході до управління закладом вищої освіти, зокрема перехід до моделі з елементами корпоративного управління. Упровадження інституту наглядових рад, які матимуть більший обсяг повноважень і, відповідно, мотивації сприяти діяльності закладу вищої освіти, дозволить їм (радам) зосередитися на розробці і реалізації стратегічного плану розвитку закладів вищої освіти. В контексті Закону «трикутник знань» отримає інституційне зміцнення вітчизняних університетів, зросте їх управлінська спроможність через досягнення оптимального балансу повноважень між внутрішніми органами управління закладу вищої освіти, наглядовою радою та органами громадського самоврядування [10]. Передбачене суттєве збільшення повноважень наглядової ради у співпраці з місцевими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та роботодавцями має урізноманітнити та доповнити спектр засобів та методів СВ вишу, зміцнити його позитивну репутацію. Пропозиції щодо вдосконалення системи громадського самоврядування закладу вищої освіти «працюватимуть» на зростання ролі і

значення тих суб'єктів СВ у сфері вищої освіти, які вмотивовані на реалізацію Стратегії розвитку вищої освіти в умовах інноваційної моделі економіки [10].

Нові аспекти соціальної відповідальності щодо наукової діяльності українських вишів випливають з Постанови Кабінету міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 652 «Деякі питання проведення державної атестації закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності». Надання базового фінансування університетській науці тепер прямо залежить від того, якою буде оцінка наукової діяльності вишів. Остання здійснюватиметься за науковими напрямками за 100-бальною шкалою в розрізі таких показників: кадрового складу, фінансування, кількості статей у наукових виданнях («Scopus» та/або «Web of Science»); кількості наукових видань, засновником (співзасновником) яких є університет (індексуються у базах «Scopus» та/або «Web of Science»), кількості працівників закладу (за основним місцем роботи), які є членами редакційних колегій наукових видань, які індексуються у базах «Scopus» та/або «Web of Science».

Складена експертна оцінка, по суті, є віддзеркаленням та характеристикою потенціалу розвитку наукового напрямку у ЗВО на основі оцінювання динаміки зазначених вище показників його наукового, науково-освітнього, науково-технічного та інноваційного рівня, визнання наукових досягнень закладу вищої освіти за попередні п'ять років та перспектив розвитку наукового напрямку на подальший п'ятирічний період з урахуванням, зокрема, їх відповідності визначеним в установленому порядку пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності [11].

Також дієвість «трикутника знань» в Україні можна проілюструвати, розглянувши позицій України у світі за індексом глобальної конкурентоспроможності (табл. 1). В останні роки Україна посідала відносно кращі місця за окремими показниками індексу у сфері вищої освіти і професійної підготовки, сфері інновацій, відповідно 16 місце (зарахування до закладів вищої освіти), 56 місце (якість вищої освіти), 68 місце (доступність спеціалізованих науково-дослідних і навчальних закладів), 51 місце (здатність до інновацій), 25 місце (наявність вчених та інженерів) при 81 місці за індексом глобальної конкурентоспроможності серед 140 країн світу. При цьому такий показник як співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробці (73 місце у 2017-2018 рр.) вказує на невисокий рівень впровадження наукових розробок та інновацій у промисловості та бізнесі. Через низьку інноваційну активність підприємств їх кооперація з університетами у сфері інновацій має величезний незадіяний ресурс спільної діяльності.

Таблиця 1

Індекс глобальної конкурентоспроможності України

	2014-2015 (144 країни)	2015-2016 (140 країн)	2016-2017 (138 країн)	2017-2018 (140 країн)
Місце країни за індексом	76	79	85	81
<i>Вища освіта і професійна підготовка</i>				
Зарахування до закладів вищої освіти	13	14	11	16
Якість освітньої системи	72	54	56	56
Доступність спеціалізованих науково-дослідних і навчальних закладів	84	78	77	68
<i>Інновації</i>				
Здатність до інновацій	82	52	49	51
Якість науково-дослідних інститутів	67	43	50	60
Співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробці	74	74	57	73
Наявність вчених та інженерів	58	29	29	25

Джерело: [12]

Щоб забезпечити безперервний ланцюг розвитку інновацій (а по суті, запуск постійно діючого механізму соціально відповідальних взаємодій у «трикутнику знань»), необхідно активізувати зусилля суб'єктів різного рівня, починаючи з державного. Передусім, у найближчий час пріоритетними у діяльності МОН України є: створення Стратегії інноваційного розвитку України, здійснення реформи законодавства щодо державної підтримки інновацій, створення Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору, проведення реформи економічних відносин в системі вищої освіти, запровадження базового фінансування наукової діяльності університетів за результатами їх державної атестації, стимулювання закладів вищої освіти та наукових установ до трансферу розроблених ними технологій тощо [13].

Для того, щоб активізувати механізми поєднання наукової та інноваційної складової для виробництва інноваційних продуктів, має бути соціально відповідальне ставлення та узгоджена діяльність зі сторони органів різних рівнів виконавчої влади, бізнесу та науки (університетської та

академічної). Як доказ державного розуміння зазначених вище проблем, у 2017 р. створено Раду з розвитку інновацій, яка є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України. Нова інституція утворена для вивчення проблемних питань, пов'язаних з реалізацією державної політики у сфері розвитку інновацій, забезпечення ефективної співпраці Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади, громадянського суспільства, суб'єктів господарювання та суб'єктів інноваційної діяльності [14].

В діяльності Ради, яка об'єднала представників наукової спільноти та представники усіх відомств, що відповідальні за питання розвитку науки, необхідний чіткий розподіл відповідальності між зазначеними суб'єктами у формуванні інноваційного середовища і здійсненні інноваційної політики держави. Прикладом є розподіл відповідальності та повноважень (2018 р.) між двома державними інститутами: Міністерством освіти і науки України та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України. МОН України стає відповідальною за формування інноваційного середовища в навчальних і наукових закладах, а Міністерство економічного розвитку забезпечуватиме умови для комерціалізації винаходів та ініціатив у реальному секторі економіки [15]. У тандемі двох міністерств МОН України є відповідальним за формування пріоритетів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності за участі Мінекономрозвитку та на основі запиту бізнесу. МОН України та Мінекономрозвитку також планують разом працювати над: впровадженням нових підходів з підприємницької освіти, розвитком інноваційної інфраструктури, цифровізації економіки та розвитком сфери інтелектуальної власності.

Висновки з проведеного дослідження. У практичній реалізації «трикутника знань», який інтегрує інтереси бізнесу з освітою та наукою, університети стають соціально відповідальними центрами виробництва та передавання знань (навчальна діяльність, науково-дослідна робота), розповсюдження (дослідження, академічна мобільність) та використання й виробництва нових знань (інноваційна діяльність бізнесу). Соціально відповідальні дії і взаємодії між суб'єктами моделі «трикутника знань» мають сформувати синергію зусиль для розвитку інновацій в країні. Проте зазначені кроки не досягнуть бажаного результату, якщо буде скорочуватися інтелектуальний капітал, що здатний до генерації наукових ідей, будуть меншати кадрові та ресурсні можливості для інноваційного розвитку, а держава і надалі буде лише декларувати основні принципи ЄС у сфері науки та інновацій й усунути від державного регулювання інноваційними процесами.

Побудова конструктивного діалогу між державою, бізнесом та університетами можлива лише за умови узгодженості інтересів всіх сторін та зацікавленості у продуктивній, взаємовигідній співпраці. «Внутрішня орієнтація та готовність до соціально-відповідальних дій; внутрішня культура, що мотивує до додержання соціальних норм і визначених суспільством цінностей» [16, с. 16] має бути покладена в основу всіх партнерських відносин між суб'єктами сфери інноваційного розвитку.

На державу покладається найбільша відповідальність як на сторону, що має забезпечити необхідні умови партнерства для університетів і бізнес-організацій, виробити систему мотивів і стимулів до здійснення науково-дослідних робіт, що в подальшому мають знайти відображення в розробках, діяльності компаній та інноваційному розвитку економіки країни назагал.

Бібліографічний список

1. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
2. Дейч М.Є. Становлення та розвиток багаторівневої системи соціальної відповідальності: управлінський аспект: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2014. 352 с.
3. Грішнова О., Бех С. Соціальна відповідальність університетів України: порівняльний аналіз та основні напрями розвитку. *Вісник Київського національного університету. Серія: Економіка*. 2014. № 5(158). С.11-18.
4. Топішко І.І. Проблеми соціальної відповідальності бізнесу в інноваційній економіці. *Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»*; редкол.: І.М. Репіна (голов. ред.) та ін. Київ: КНЕУ, 2016. Вип. 36–37. С. 134-145. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/21866> (дата звернення: 20.02.2019).
5. Звонар В.П. Соціальна відповідальність як соціоекономічний феномен: теорія та українські реалії / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 288 с.
6. Романовський О.О. Роль моделі «потрійної спіралі» Г. Іцковица і підприємницьких ВНЗ у розвитку інновацій. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1(127). С.32-43.
7. Островська Г. Інтелектуальне підприємництво в умовах нової парадигми господарювання. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 2. С. 83-97.
8. Опубліковано консолідований рейтинг вишів України 2018. URL: <http://osvita.ua/vnz/rating/25758/> (дата звернення: 22.02.2019).
9. Федорченко Ю. Проблема університету: чи існують в Україні університети? / Освіта.ua, 03.07.2017. URL: <https://osvita.ua/vnz/56402/> (дата звернення: 20.02.2018).
10. Реформу управління вищою освітою розпочато – Олександр Співаковський. URL: <http://vnz.org.ua/> (дата звернення: 20.02.2019).

11. Деякі питання проведення державної атестації закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 652. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-provedennya-derzhavnoyi-atestaciyi-zakladiv-vishchoyi-osviti-v-chastini-provadhennya-nimi-naukovoyi-naukovo-tehnicnoyi-diyalnosti> (дата звернення: 20.09.2018).
12. The Global Competitiveness Report 2017–2018 / World Economic Forum Geneva 2017. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf> (дата звернення: 20.01.2019).
13. Лілія Гриневич: Маємо забезпечити безперервність ланцюгу розвитку інновацій – 21 березня 2018 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 21.03.2018).
14. Положення про Раду з розвитку інновацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 895. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250451778> (дата звернення: 10.02.2019).
15. МОН створюватиме інноваційне середовище в освітніх і наукових закладах, а МЕРТ – умови для комерціалізації винаходів – підписано протокол про новий розподіл повноважень / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news> (дата звернення: 18.05.2018).
16. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / Колот А.М. та ін.; за наук. ред. А.М. Колота; М-во освіти і науки, молоді та спорту України; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», НП Ін-т соц.-труд. відносин. Київ: КНЕУ, 2012. 501 с.

References

1. Heiets, V.M. (2015), *Innovatsiina Ukraina: natsionalna dopovid* [Innovative Ukraine 2020: National Report], NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 336 p.
2. Deich, M.Ye. (2014), *Stanovlennia ta rozvytok bahatorivnevoi systemy sotsialnoi vidpovidalnosti: upravlinskyi aspekt* [Formation and development of multi-level social responsibility system: managerial aspect], monograph, NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti, Donetsk, Ukraine, 352 p.
3. Hrishnova, O. and Bekh, S. (2014), "Social responsibility of Ukrainian universities: comparative analysis and main directions of development", *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, no. 5(158), pp. 11-18.
4. Topishko I.I. (2016), "Problems of corporate social responsibility in an innovative economy", *Ekonomika ta pidpriemnytstvo: zb. nauk. prats, KNEU, Kyiv, Ukraine, Iss. 36–37*, pp. 134-145, available at: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/21866> (access date February 20, 2019).
5. Zvonar, V.P. (2018), *Sotsialna vidpovidalnist yak sotsioekonomichnyi fenomen: teoriia ta ukrainski realii* [Social responsibility as a socioeconomic phenomenon: theory and Ukrainian realities], Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 288 p.
6. Romanovskiy, O.O. (2012), "The role of the model of "triple helix" H. Itkovitsa and entrepreneurial universities in the development of innovation", *Aktualni problem ekonomiky*, 2012, no. 1(127), pp.32-43.
7. Ostrovska, H. (2017), "Intellectual entrepreneurship in a new paradigm of management", *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, no. 2, pp.83-97.
8. *Opublikovano konsolidovanyi reitynh vyshiv Ukrainy 2018* [The consolidated rating of universities of Ukraine in 2018 is published], available at: <http://osvita.ua/vnz/rating/25758/> (access date February 22, 2019).
9. Fedorchenko, Yu. (2017), "University problem: do universities exist in Ukraine?", *Osvita.ua*, 07.03.2017, available at: <https://osvita.ua/vnz/56402/> (access date February 20, 2019).
10. *Reformu upravlinnia vyshchoiu osvitoiu rozpochato – Oleksandr Spivakovskiy* [The reform of higher education management started – Oleksandr Spivakovsky], available at: <http://vnz.org.ua/> (access date February 20, 2019).
11. Kabinet Ministriv Ukrainy (2018), *Deiaki pytannia provedennia derzhavnoi atestatsii zakladiv vyshchoi osvity v chastyni provadzhennia nymy naukovoi (naukovo-tehnicnoyi) diialnosti* [Some issues of the state attestation of institutions of higher education in relation to their scientific (scientific and technical) activities], Postanova dated 22.08.2018 no. 652, available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-provedennya-derzhavnoyi-atestaciyi-zakladiv-vishchoyi-osviti-v-chastini-provadhennya-nimi-naukovoyi-naukovo-tehnicnoyi-diyalnosti> (access date February 20, 2019).
12. The Global Competitiveness Report 2017–2018 / World Economic Forum Geneva 2017, available at: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf> (access date January 20, 2019).
13. Liliia Hrynevych: *Maiemo zabezpechyty bezperernnist lantsiuhu rozvytku innovatsii – 21 bereznia 2018 roku* [Liliia Hrynevych: We must ensure the continuity of the innovation development chain – March 21, 2018], available at: <https://mon.gov.ua/ua> (access date March 21, 2018).
14. Kabinet Ministriv Ukrainy (2017), *Polozhennia pro Radu z rozvytku innovatsii* [Regulations of the council for the development of innovations], Postanova dated 25.10.2017no. 895, available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250451778> (access date February 10, 2019).

15. *MON stvoriuvatyme innovatsiine seredovyshe v osvitykh i naukovykh zakladakh, a MERT – umovy dlia komertsializatsii vynakhodiv – pidpysano protokol pro novyi rozpodil povnovazhen* [Ministry of education will create an innovative environment in educational and scientific institutions, and the MEDT – conditions for the commercialization of inventions – a protocol on a new division of powers has been signed], available at: <https://mon.gov.ua/ua/news> (access date May 18, 2018).

16. Kolot, A.M., Hrishnova, O.A., Brintsev, O.H. et al. (2012), *Sotsialna vidpovidalnist: teoriia i praktyka rozvytku* [Social responsibility: theory and practice of development], monograph, KNEU, Kyiv, Ukraine, 501 p.

Семів Л.К. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СВІТЛІ КОНЦЕПЦІЇ «ТРИКУТНИК ЗНАТЬ»

Мета. Розкрити бачення ролі механізму соціальної відповідальності у досягненні цілей інноваційного розвитку; визначити елементи соціальної відповідальності, інтелектуальні, організаційні ресурси, які мають бути задіяні для формування і функціонування різномірної, відкритої системи узгоджених взаємовідносин між суб'єктами щодо виконання взаємних вимог у «трикутнику знань».

Методика дослідження. Для отримання результату дослідження використано методи: порівняльний – для визначення нового формату соціальної відповідальності в умовах інноваційного розвитку; системний – для обґрунтування інтеграційних процесів в системі «трикутник знань» у світлі нових цінностей суспільства знань та ключових принципів діяльності університетів; аксіологічний – для визначення системи цінностей суб'єктів «трикутника знань»; індикаторний метод – для визначення рівня соціально відповідальної діяльності українських університетів на основі їх щорічного консолідованого рейтингу та за індексом глобальної конкурентоспроможності.

Результати. Розкрито значення соціальної відповідальності у злагодженому функціонуванні трьох пріоритетних видів діяльності: науки, освіти та наукоємного виробництва як основних сфер інноваційної моделі розвитку економіки. Обґрунтовано необхідність поглибленого вивчення феномену соціальної відповідальності, з'ясування особливостей, пріоритетності ціннісних установок її суб'єктів, нових механізмів використання в новій економіці. Зроблено висновок про необхідність теоретико-методологічного окреслення нового формату соціальної відповідальності, параметри якого визначають ціннісні орієнтири інноваційного розвитку та які є невіддільними від виробництва, розподілу і використання знань та інновацій. Описано зміни, які може забезпечити залучення механізму соціальної відповідальності в реалізацію основних складових «трикутника знань». Для ілюстрації соціальної відповідальності у «трикутнику знань» у ЗВО проаналізовано позиції України у світі за індексом глобальної конкурентоспроможності, які засвідчують низьку затребуваність наукових розробок та інновацій у національній економіці через недостатній рівень співпраці університетів та промисловості у дослідженнях та розробці. Для активізації постійно діючого механізму соціально відповідальної взаємодії у «трикутнику знань» зі сторони МОН України необхідно: розробити Стратегію інноваційного розвитку України, здійснити реформи законодавства щодо державної підтримки інновацій, створити Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору, провести реформи економічних відносин в системі вищої освіти, запровадити базового фінансування наукової діяльності університетів за результатами їх державної атестації тощо.

Наукова новизна. Розроблено схему, яка описує інтеграційні процеси в системі «трикутник знань» у світлі нових цінностей суспільства знань та ключових принципів діяльності університетів, та запропоновано в якості індикатора рівня соціально відповідальної діяльності українських вишів з врахуванням новітніх цінностей розглядати їх позицію у щорічному консолідованому рейтингу українських ЗВО.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані при формуванні середовища інноваційного мислення в українських університетах, розробці їх інноваційних стратегій, при розробці стратегій інноваційного розвитку регіонів України.

Ключові слова: соціальна відповідальність, суспільство знань, трикутник знань, освіта, наука, інновації, цінності, механізм.

Semiv L.K. SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE LIGHT OF “KNOWLEDGE TRIANGLE” CONCEPT

Purpose. The aim of the article is to reveal the vision of the role of the mechanism of social responsibility in achieving the goals of innovation development; identify the elements of social responsibility, intellectual, organizational resources that should be involved in the formation and functioning of a multi-level, open system of coordinated relationships between actors in relation to the implementation of mutual requirements in the “knowledge triangle”.

Methodology of research. The following methods are used to obtain the results of the study: comparative – to determine the new format of social responsibility in conditions of innovative development; systemic – to substantiate the integration processes in the “knowledge triangle” system in the light of the new values of the knowledge society and the key principles of the activities of the universities; axiological – to determine the system of values of subjects of the “triangle of knowledge”; indicator method – to determine the level of socially responsible activity of Ukrainian universities on the basis of their annual consolidated rating and the index of global competitiveness.

Findings. The importance of social responsibility in the coordinated functioning of three priority activities: science, education and science-intensive production as the main spheres of the innovative model of economic development are revealed. The necessity of in-depth study of the phenomenon of social responsibility, clarification of the features, priority of the value systems of its subjects, new mechanisms of use in the new economy is substantiated.

The conclusion is made on the necessity of a theoretical and methodological outline of a new format of social responsibility, the parameters of which determine the value orientations of innovation development and which are inseparable from the production, distribution and use of knowledge and innovations. It describes the changes that can ensure the involvement of the mechanism of social responsibility in the implementation of the main components of the “knowledge triangle”. In order to illustrate social responsibility in the “knowledge triangle” in LHE, the Ukraine's position in the world according to the global competitiveness index is analyzed, which testifies to the low demand for scientific

developments and innovations in the national economy due to the lack of cooperation between universities and industry in research and development.

To activate the permanent mechanism of socially responsible interactions in the "knowledge triangle" on the part of the Ministry of Education and Science of Ukraine it is necessary: to develop the Strategy of Ukraine's Innovation Development, to reform the legislation on state support for innovation, to create a Road Map of Ukraine's integration into the European Research Area, to reform economic relations in the higher education system education, to introduce the basic financing of scientific activity of universities on the basis of their state certification, etc.

Originality. The scheme that is described the integration processes in the "knowledge triangle" system in the light of the new values of the knowledge society and the key principles of the universities' activity have been developed. It is proposed as an indicator of the level of socially responsible activity of Ukrainian universities, taking into account the new values, to consider their position in the annual consolidated rating of Ukrainian LHE.

Practical value. The results of the research can be used in the formation of the environment of innovative thinking in Ukrainian universities, the development of their innovative strategies, in the development of strategies for innovation development of regions of Ukraine.

Key words: social responsibility, knowledge society, triangle of knowledge, education, science, innovations, values, mechanism.

Семив Л.К. СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В СВЕТЕ КОНЦЕПЦИИ «ТРЕУГОЛЬНИК ЗНАНИЙ»

Цель. Раскрыть видение механизма социальной ответственности в достижении целей инновационного развития; определить элементы социальной ответственности, интеллектуальные, организационные ресурсы, которые должны быть задействованы для формирования и функционирования разноуровневой, открытой системы согласованных взаимоотношений между субъектами относительно выполнения взаимных требований в «треугольнике знаний».

Методика исследования. Для получения результатов исследования использованы методы: сравнения – для определения нового формата социальной ответственности в условиях инновационного развития; системный – для обоснования интеграционных процессов в системе «треугольник знаний» в свете новых ценностей общества знаний и ключевых принципов деятельности университетов; аксиологический – для определения системы ценностей субъектов «треугольника знаний»; индикаторный метод – для определения уровня социально ответственной деятельности украинских университетов на основе их ежегодного консолидированного рейтинга и индекса глобальной конкурентоспособности.

Результаты. Раскрыто значение социальной ответственности в согласованном функционировании трех приоритетных видов деятельности: науки, образования, и наукоемкого производства как основных сфер инновационной модели развития экономики. Обоснована необходимость углубленного изучения феномена социальной ответственности, определения особенностей, приоритетности ценностных установок ее субъектов, новых механизмов использования в новой экономике. Сделан вывод о необходимости теоретико-методологического определения нового формата социальной ответственности, параметры которой дают представление о ценностных ориентирах инновационного развития и которые неотделимы от производства, распределения и использования знаний и инноваций. Описаны изменения, которые смогут обеспечить использование механизма социальной ответственности в реализации основных составляющих «треугольника знаний». Для иллюстрации социальной ответственности в «треугольнике знаний» в ВУЗах проанализированы позиции Украины в мире за индексом глобальной конкурентоспособности, которые показывают низкий уровень востребованности научных разработок и инноваций в национальной экономике из-за недостаточного уровня сотрудничества университетов и промышленности в сфере исследований и разработок. Для активизации работы постоянно действующего механизма социально ответственных взаимодействий в «треугольнике знаний» МОН Украины необходимо: разработать Стратегию инновационного развития Украины, осуществить реформы законодательства касательно государственной поддержки инноваций, создать Дорожную карту интеграции Украины в Европейское исследовательское пространство, провести реформы экономических отношений в системе высшего образования, внедрить базовое финансирование научной деятельности университетов за результатами их государственной аттестации и др.

Научная новизна. Разработано схему, которая описывает интеграционные процессы в системе «треугольник знаний» в свете новых ценностей общества знаний и ключевых принципов деятельности университетов, и в качестве индикатора уровня социально ответственной деятельности украинских ВУЗов с учетом новейших ценностей предложено рассматривать их позицию в ежегодном консолидированном рейтинге украинских ВУЗов.

Практическое значение. Результаты исследования могут быть использованы при формировании среды инновационного мышления в украинских университетах, при разработке их инновационных стратегий, при разработке стратегий инновационного развития регионов Украины.

Ключевые слова: социальная ответственность, общество знаний, треугольник знаний, образование, наука, инновации, ценности, механизм.